

Rapportage Werkgroep '**Studiesucces**' Sectorraad Hoger Economisch Onderwijs

Versie : 1.1, definitief

Auteur : Paul Ganzeboom, samen met Elske Berkhout, Jolande Gomolka
en Ad Smits, e.a. collega's vanuit de HEO Sectorraad

Datum : februari 2015

Voorwoord

Beste lezer,

Sommige thema's hebben de gezamenlijke aandacht van hogescholen vanwege de impact die ze hebben op het onderwijs en ook vanwege hun vaak weerbarstige karakter. Het HEO heeft drie van deze thema's benoemd tot gezamenlijk actieve aandachtspunten: studiesucces, de relatie met het werkveld en praktijkgericht onderzoek.

Het spreekt mij, als portefeuillehouder van het HEO in het dagelijks bestuur van de Vereniging van Hogescholen, enorm aan dat een sector als het HEO, ondanks zijn omvang en diversiteit, ervoor kiest om daarbinnen van elkaar te leren. En net zomin als dat er één *perfect solution* is voor het verhogen van het studiesucces, zijn er geen voorbeelden in deze inventarisatie waarvan we niet tenminste iets kunnen opsteken. Elk voorbeeld zet in ieder geval aan tot denken en biedt een invalshoek waarmee het taaie thema studiesucces weer wat verder uitgediept en verrijkt wordt. Doordat de namen van contactpersonen en betrokken hogescholen vermeld zijn, is hier sprake van een laagdrempelige manier van kennisdeling en ontstaan netwerken waarmee een veelvoud en diversiteit aan ideeën en mensen simpel maar effectief onderling verbonden kunnen worden, *bottom-up*. Op deze manier verbetert en vernieuwt ook de sector HEO zich van binnenuit op een thema dat daarom vraagt, en op een manier die past bij het HBO op weg naar 2025.

Mr. Leendert Klaassen
Voorzitter CvB Stenden Hogeschool

Inhoudsopgave

Hoofdstuk	Pagina
1 Inleiding Wat, waarom en hoe van deze rapportage	4
2 Propedeuse-rendement Maatregelen die tot een significante verbetering hebben geleid in de propedeuse	6
3 Bachelor-rendement Maatregelen die tot een significante verbetering hebben geleid in leerjaar 2 en 3	12
4 Afstudeerfase Maatregelen die tot een significante verbetering hebben geleid in leerjaar 4	14
5 Rendementen Wat maakt het nog ongrijpbaar?	17
6 Conclusies Maatregelen per leerjaar, ongrijpbaarheid en integraliteit	19
7 Vervolg Hoe nu verder? Met warme aanbevelingen!	22
Bijlage 1: Definities	23

Inleiding

Wat, waarom en hoe van deze rapportage

Tijdens de tweedaagse van de Sectorraad Hoger Economisch Onderwijs (HEO) op 20 en 21 maart 2014 hebben we afgesproken om in werkgroepen verschillende deelprojecten op te pakken. Een van die deelprojecten was een praktische verkenning van studiesucces en kwaliteit van instroom. Dit is het verslag van de werkgroep die deze verkenning uitvoerde.

De werkgroep

Dit zijn de leden van de werkgroep:

Elske Berkhout	: Hogeschool InHolland, Manager Opleidingen Vrijtijdsmgt en Facility Mgt
Paul Ganzeboom	: Hanzehogeschool Groningen, Dean Instituut voor Marketing Mgt
Jolande Gomolka	: Hogeschool Windesheim, Directeur Business School
Ad Smits	: Zuyd Hogeschool, Dean van de Hotel Mgt School en Facility Mgt

Doelstelling

We willen grip krijgen op de factoren die studiesucces beïnvloeden. Daarom hebben we vanuit onze eigen praktijk opgetekend wat werkt en wat niet. Onze doelstelling luidt voluit:

*‘Samen met de collega-directeuren binnen de Sectorraad HEO vaststellen waar we nu staan op het gebied van het thema Studiesucces: wat hebben we los van elkaar en samen al geleerd? Wat is de state-of-the-art? Maar ook: wat kunnen we van elkaar nog steeds leren op dit vlak?
En: in hoeverre blijft dit toch zeker nog lastige materie?’*

Bij deze zoektocht (zie Werkwijze hieronder) en bij het vervolg beschouwen we de deans, directeuren en opleidingsmanagers in het HEO als een community. Zij hebben laten blijken dat ze de vragen en antwoorden over studiesucces graag met elkaar delen. Het is ons allemaal duidelijk dat het gaat om een samenspel van factoren. Bovendien zijn niet alle factoren beïnvloedbaar. Dit maakt het formuleren van verbeterplannen en de keuze van maatregelen die (het meeste) effect sorteren niet gemakkelijk. Maar wel van het grootste belang: het belang van onze studenten en hun studiesucces.

Vraagstelling

Vanuit deze doelstelling hebben we onszelf en onze collega's de volgende vragen gesteld:

Welke maatregelen (bij voorkeur in samenhang) heb jij in de afgelopen jaren genomen die een significante bijdrage hebben geleverd aan het verbeteren van het studiesucces in:

- Leerjaar 1, propedeuse-rendement?
- Leerjaar 2, 3: bachelor-rendement?
- Leerjaar 4: afstudeerfase, hoe efficiënter en van hogere kwaliteit?

Werkwijze

Tijdens de zomerperiode van 2014 hebben we afspraken gemaakt over de beantwoording van deze vragen. Er is input geleverd over het onderwerp studiesucces door collega-directeuren vanuit de onderstaande hogescholen:

- Avans Hogeschool (AH)
- Fontys Hogeschool (FH)
- Hanzehogeschool Groningen (HG)
- Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN)
- Hogeschool InHolland (HI)
- Hogeschool Leiden (HL)
- Hogeschool Rotterdam (HR)
- Hogeschool Stenden (HS)
- Hogeschool Utrecht (HU)
- Hogeschool Windesheim (HW)
- Hogeschool Zeeland (HZ)
- NHL Hogeschool (NHL)
- Saxion Hogeschool (SH)
- Zuyd Hogeschool (ZH)

De werkgroepleden hebben contact gezocht met collega-directeuren van deze hogescholen om goede antwoorden te krijgen op de onderzoeksvragen. Zo hebben we een overzichtsstudie kunnen maken op basis van een goede landelijke dekking. We hebben dit werk als volgt verdeeld:

Elske Berkhout	: Hogeschool InHolland, Hogeschool Leiden, Hogeschool Rotterdam, (HvA en Haagse Hogeschool mogelijk nog op termijn)
Paul Ganzeboom	: Hanzehogeschool Groningen, NHL Hogeschool, Hogeschool Stenden
Jolande Gomolka	: Hogeschool Windesheim, Saxion Hogeschool, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Hogeschool Utrecht
Ad Smits	: Zuyd Hogeschool, Fontys Hogeschool, Avans Hogeschool, Hogeschool Zeeland

Rapportage en afronding

Dit onderwerp zal ons in het hbo blijven raken en bezighouden. Toch is uit deze rapportage af te leiden dat we in de afgelopen jaren enorme stappen hebben gemaakt om onze studenten beter te faciliteren. Zowel onderwijskundig als organisatorisch. En voor een aantal van ons staan in deze rapportage weer nieuwe handreikingen, tips en best practices, waar studenten en collega's van kunnen profiteren. Dit werk is uiteraard nooit helemaal afgerond, maar op de Tweedaagse van de Sectorraad willen we de conceptversie van deze rapportage toch graag aan jullie aanbieden. Om hem daarna compleet en definitief te maken voor dit studiejaar. De definitieve versie verschijnt in het voorjaar van 2015.

Propedeuserendement

Maatregelen die tot een significante verbetering hebben geleid in de propedeuse

Maatregelen die tot een significante verbetering hebben geleid zijn uiteraard gericht op minder uitval en een hoger rendement. Het blijkt wel dat de factoren die het studiesucces kunnen beïnvloeden heel divers zijn. Ze zijn:

- studentgebonden
- opleidingsgebonden
- instellingsgebonden
- beleids- en stelselgebonden

Meestal betreft het een samenspel van factoren. Bovendien zijn niet alle factoren beïnvloedbaar. Dit maakt het formuleren van verbeterplannen en de keuze van maatregelen die (het meeste) effect sorteren niet gemakkelijk. Maar de focus van het beleid om studiesucces te bevorderen ligt toch vooral op *beïnvloedbare student- en opleidingsfactoren*.

In dit hoofdstuk staan een flink aantal citaten van collega-directeuren die lid zijn van de Sectorraad HEO. Hun aanbevelingen staan hieronder toegelicht bij deze hoofdonderwerpen:

- 1) Aantal EC in de BSA
- 2) Eerlijke en goede voorlichting
- 3) Intakegesprekken, studiekeuzechecks, selectie aan de poort
- 4) Studieloopbaanbegeleiding
- 5) Toetsing (1): naar grotere eenheden
- 6) Toetsing (2): extra herkansingen bieden voor eerstejaars in de zomer
- 7) Deficiëntiecurssussen
- 8) Betrouwbare managementinformatie, ook over struikelvakken
- 9) Studeerbaarheid van het programma
- 10) Rol van docenten
- 11) Aanwezigheidsplicht

Aantal EC's in de BSA

Een behoorlijke stijging van het aantal te behalen studiepunten (EC's) in het eerste leerjaar kunnen we opvatten als good practice, zo blijkt uit onze inventarisatie. Dit is een globaal overzicht, waarbij er nog verschillen *binnen* hogescholen kunnen bestaan.

Hogeschool	Minimaal te behalen EC's in leerjaar 1 (BSA-norm):
Avans Hogeschool (AH)	: 52 EC
Fontys Hogeschool (FH)	: 50-60 EC
Hanzehogeschool Groningen (HG)	: 48 EC
Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN)	: ?
Hogeschool InHolland (HI)	: 50 EC
Hogeschool Leiden (HL)	: ?
Hogeschool Rotterdam (HR)	: ?
Hogeschool Stenden (HS)	: 51 EC
Hogeschool Utrecht (HU)	: 45 EC (willen hoger)
Hogeschool Windesheim (HW)	: 54 EC
Hogeschool Zeeland (HZ)	: ?
NHL Hogeschool (NHL)	: 45 EC (willen hoger)
Saxion Hogeschool (SH)	: 54 EC (overwegen dit ook voor lj 2)
Zuyd Hogeschool (ZH)	: 50-60 EC

Deze constatering konden we optekenen:

- "Tussen de 40 en 50% uitgeschreven in lj 1, maar daardoor een zeer hoog hoofdfaserendement: 98%, Tilburg, 60 EC." (FH)
- "BSA van 40 naar 52 en nu naar 56 heeft geleid tot een rendementstijging van 12% bij Journalistiek." (FH)
- "Studenten gaan harder werken als je de lat hoger legt (IBS)." (FH)
- "In 2013-2014 werd een BSA norm van 54 EC ingevoerd. Dit lijkt een rendementsverhogend effect te hebben gehad. Het heeft in ieder geval niet geleid tot een grotere uitval. Feit is wel dat er meer studenten in 1 jaar hun propedeuse hebben behaald." (WH)
- "De norm voor leerjaar 1 is: in één jaar 60 EC halen, dan door; anders in principe BSA. Ingevoerde tussenstap is dat studenten die geen 60 EC hebben in een overleg met alle docenten uit leerjaar 1 worden besproken. Dit leidt bij sommige studenten tot een verlengde propedeuse van een half jaar. Hoog rendement." (ZH, Hotel Management)

Eerlijke en goede voorlichting

De Sector HEO van het hbo in Nederland lijkt zich voorgoed losgemaakt te hebben van een ongebreidelde studentenwerving. De reden hiervoor ligt mogelijk in de lage studierendementen van de laatste 5 tot 10 jaar. Er wordt meer en meer ingezet op een eerlijke en goede voorlichting en het begrip 'de juiste student op de juiste plaats' valt meer dan eens. Een goede zaak, gezien de maatschappelijke verantwoordelijkheid die het hbo hierin heeft. Deze voorbeelden kwamen we tegen:

- "Business, Media en Recht geeft representatieve, realistische en inhoudelijk voorlichtingen per opleiding aan aspirant-Studenten en organiseert meeloopdagen." (WH)
- "In het Strategische Plan van de HG staat als 1 van de kernthema's het begrip 'de juiste student op de juiste plaats' vermeld. Wij proberen hier inhoud aan te geven tijdens onze open dagen en voorlichtingsessies. In onze brochures staat daarbij ook het arbeidsmarktperspectief vermeld (ook waar dat ongunstig is)." (HG)
- "We streven er naar de juiste student op de juiste plek te krijgen. Zo hebben we onder meer aandacht besteed aan realistische voorlichting aan a.s. studenten. Daarnaast heeft een aantal opleidingen in het eerste jaar nadrukkelijk aandacht besteed aan de (verdere) inhoud van de opleiding en het toekomstig beroep. Concreet: CE trekt bij ons veel studenten die (gechargeerd) 'tocht niet weten wat ze moeten doen, dus kiezen ze CE', zonder dat ze zich goed realiseren in welk werkveld ze terechtkomen." (NHL)
- "Voorlichting is meer gericht op de student op de juiste plek en niet op zoveel mogelijk studenten hier binnen halen." (FH)
- "De nadruk ligt op het verbinden van de juiste student aan de juiste opleiding in het eerste jaar. Het uitgangspunt is dat de student de propedeuse in jaar 1 haalt en hiermee start met de hoofdfase zonder dat hij/zij achterstanden hoeft weg te werken. Hierbij is de veronderstelling dat de kwaliteit van het onderwijs omhoog gaat omdat een gemotiveerde groep studenten en docenten samen de hoofdfase ingaan." (AH)

Intakegesprekken, studiekeuzechecks, selectie aan de poort

In de afgelopen jaren zijn veel hogescholen gestart met het voeren van intakegesprekken, om het principe 'de juiste student op de juiste plaats' daadwerkelijk vorm te geven. Deze gesprekken hebben nu de vorm gekregen van studiekeuzechecks:

- "Verder voeren we al 3 jaar intakegesprekken met potentiële studenten om ook aan de voorkant studenten te adviseren of zij een juiste keuze maken. Hoewel de adviezen niet bindend waren blijkt er wel een verband te bestaan tussen de studenten die een C advies kregen (advies om de studiekeuze te heroverwegen) en het studiesucces. Die ervaringen hebben we meegenomen bij de inrichting van de studiekeuzecheck die we miv. dit studiejaar uitvoeren." (FH)
- "Het maken en vervolgens bespreken van [het] assessment geeft studenten en docenten een beeld van de match tussen student en opleiding. De eerste resultaten laten zien dat studenten die tijdens de intake een negatief of twijfel advies krijgen, zich minder snel inschrijven. Vervolgens blijken de studenten met een dergelijk advies die zich wel inschrijven, eerder uit te vallen. Dit zijn echter nog maar de eerste bevindingen. Het programma en het uiteindelijke effect is van veel factoren afhankelijk, waaronder de opvolging van de intake in studieloopbaanbegeleiding en de studeerbaarheid van het curriculum. Het is daarom niet direct te zeggen welke (significante) resultaten zijn behaald. Wel is het zo dat de intakegesprekken ertoe bijdragen dat er meer aandacht is voor de individuele student. Dit wordt over het algemeen als een positief resultaat beschouwd." (AH)
- "We voeren al meerdere jaren intakegesprekken met onze aspirant-studenten. We hebben het effect hiervan een paar jaar geleden onderzocht en het bleek dat we op basis van onze intakegesprekken beter konden inschatten welke studenten potentieel zouden gaan uitvallen en welke niet. De opbrengsten bleken gunstig in vergelijking met de kosten, vandaar dat we er ook meer zijn doorgegaan. Nu maakt de intake onderdeel uit van de Studiekeuzechecks." (HG)
- "Voor aanvang studie wordt er met iedere aankomend student een SKG gehouden. Aan de hand van een professionele enquête dienen studenten zich een beeld te vormen van hun mogelijkheden m.b.t. de studie. We kijken daarbij naar: leerintentie, leerstrategie, leermotivatie, conscientieusheid, time management. Op basis van de antwoorden wordt een eindconclusie gemaakt, de zogenaamde "Kan ik het aan?-score", die mondeling wordt besproken met de toekomstige student. Tevens worden waar nodig tips en aanbevelingen gedaan. De bevindingen worden overgedragen aan de Studie Loopbaan Coach." (HZ)
- "Selectie voor de poort op vijf facetten: portfolio, cognitieve test, motivatie, persoonlijkheidstest, interview. Ondanks selectie uitval van rond 25%. Selectie wordt regelmatig geëvalueerd. Hierbij worden scores in selectie en rendement leerjaar 1 met elkaar in verband gebracht. Eventuele conclusies leiden tot aanpassingen selectie." (ZH)

Studieloopbaanbegeleiding

Het effect van een goede studieloopbaanbegeleiding blijkt nergens helemaal goed aangetoond te kunnen worden. Toch lijkt het een (paradoxaal klinkende) onbewezen good practice waar alle hogescholen op blijven inzetten, vaak ook gekwantificeerd met aantallen gesprekken:

- "De SLB-er gedurende 2 jaar aan de student is verbonden. De SLB-er kent de student en is op de hoogte van zijn studievoortgang en zijn persoonlijk welbevinden. In het SLB traject leert de student zijn eigen competentieontwikkeling en studieloopbaan sturen, door te reflecteren op leer- en werkervaringen en studieresultaten te evalueren. Daarnaast wordt extra aandacht geschonken aan informatieverstrekking, studievaardigheden en individuele gesprekken." (WH)
- "Door in het SLB programma in de eerste weken heel nadrukkelijk de aandacht te leggen op het oriënteren op het toekomstig werkveld, worden de studenten uitgedaagd hierover na te denken.

Hierdoor is de uitval bij CE relatief hoog, maar de studenten die blijven zitten, blijken doorgaans ook hun studie goed af te maken." (NHL)

- "Versterking van het programma van studieloopbaanbegeleiding." (FH)
- "1 SLB'er per student voor de hele studie, vier verplichte gesprekken per jaar." (FH)

Toetsing (1): naar grotere eenheden

Het blijkt inmiddels wel bewezen dat een groot aantal toetsen, naast een te groot aantal herkansingen (!) een slecht effect heeft op het studierendement. Het blijft zaak om docenten hierop te wijzen en het aantal deeltaetsen laag te houden. Het advies blijft dus: grotere eenheden toetsen.

- "Grotere onderwijs- en toetseenheden en vermindering van het aantal toetseenheden, waardoor het aantal toetsen per periode vermindert." (NHL)
- "Wij zijn het curriculum aan het aanpassen om o.a. een beter studeerbaar programma te ontwikkelen. Kortgezegd is het aantal toetsen per periode minder geworden, de omvang van de vakken gemiddeld genomen 3 EC. Ieder blok (10 weken, 15 EC) 4 vakken en 1 project, ieder 3 EC. Ritme in de propedeuse is 7 weken college, week 8 eerste kans toets, week 9 studeren en project afronden en week 10 evt herkansing. Geen onderwijs tijdens toetsweken en de blokken worden afgerond, zodat studenten aan een nieuw blok beginnen met een schone lei." (FH)
- "Voor komend studiejaar minder (en dus meer omvattende) toetsen in propedeuse bij IBMS." (FH)

Toetsing (2): extra herkansingen bieden voor eerstejaars in de zomer

Een aantal hogescholen biedt de eerstejaars die een bepaald minimum aantal EC's hebben behaald de mogelijkheid om hun eerste jaar toch nog in één jaar af te sluiten, in de laatste weken van augustus en eerste weken van september. In het eerste jaar moeten studenten vaak de overgang van 'scholier naar student' nog maken, dus een dergelijke bezemactie lijkt effect te sorteren:

- "Om studievertraging na het propedeusejaar zoveel mogelijk te beperken, organiseert de opleiding in de weken voor de start van het nieuwe cursusjaar de zogenaamde zomersprint. Propedeusestudenten die de BSA-norm van 45 EC hebben gehaald kunnen zich voor maximaal twee vakken inschrijven voor de zomersprint. Zij volgen dan een inhoudelijk programma van twee weken met een afsluitend tentamen. De zomersprint biedt aankomende tweedejaarsstudenten de mogelijkheid hun opgelopen achterstand voor de start van het tweede studiejaar al (grotendeels) weg te werken." (HU)
- "Bij het Instituut voor Marketing Mgt kunnen studenten die 48 EC hebben behaald in l1 deelnemen aan de zogeheten 'buffelweken': in de laatste week van augustus zijn er tentamentrainingen voor alle 1e jrs vakken en in de 1e week van september zijn er herkansingen. Dit heeft ons propedeuserendement met 10-20% per opleiding verhoogd in de laatste jaren." (HG)
- "Aan het eind van de propedeuse is een extra herkansingsmogelijkheid (vooralsnog een tijdelijke actie)." (HS)

Deficiëntiecurcussen

Bijna alle hogescholen organiseren een vorm van deficiëntiecurcussen, ook wel zomercursussen, summer schools, bijspijkercurcussen of warming-up cursussen genoemd.

- "In de eerste periode van de FEM hebben we een module taal in het reguliere curriculum, wat deels herhaling is van wat ze al in het VO hebben gehad. [...] De aansluitingsproblematiek is niet alleen bij MBO'ers een probleem maar ook bij havisten." (HAN)

- "Indien er hiaten zijn in de voorkennis zal de begeleider de student adviseren om een warming up bijspijkerkursus te volgen in augustus op het gebied van Nederlands, economisch rekenen & wiskunde, Engels en bedrijfseconomie. Hierbij wordt geen onderscheid gemaakt naar vooropleiding (HAVO/VWO/MBO)." (HU)
- "Sinds jaar en dag bieden wij als zomercursus de vakken elementaire economie en elementaire wiskunde aan, voor het gehele economische domein binnen de HG; daar worden per opleiding soms binnen het eerstejaarsprogramma nog taalvaardigheden Nederlands en Engels en rekenvaardigheden aan toegevoegd." (HG)

Betrouwbare managementinformatie, ook over struikelvakken

Om studenten tijdens hun gehele studie goed te kunnen volgen is betrouwbare managementinformatie een belangrijke succesfactor gebleken. Diverse hogescholen maken al gebruik van de Turner-methode (Turner Organisatieadvies), waarbij studenten qua voortgang worden verdeeld op basis van een wielrenmetafoor:

- "Elke directeur krijgt elk kwartiel in week 3 de werkelijke cijfers en heeft op opleidingsniveau inzicht in het rendement. Tevens kunnen de verschuivingen, van kop naar peloton en van peloton naar staart, op studentniveau in kaart worden gebracht. Op basis van deze werkelijke cijfers maken we een verschuivingsanalyse en een kansrijkanalyse. Dit wordt besproken in de teams en daar waar nodig worden interventies ingezet. Deze PDCA wordt elke kwartiel op deze wijze uitgerold in elke academie." (SH)
- "Studenten worden op basis van hun resultaten ingedeeld in een kopgroep, peloton en staartgroep. Dit kan aanleiding zijn voor een studievoortgang gesprek met de slb docent. Nog niet alle opleidingen werken hiermee." (HI)
- Ook de HG werkt met deze methodiek, die goed helpt om aan specifieke groepen studenten speciale aandacht te geven: "wat zijn de struikelvakken, wat doen we hiermee richting de docenten, wat pakken de SLB'ers op, etc. Basisvoorwaarde is goede ondersteuning vanuit de cijfer/studievoortgangsystemen." (HG)
- En bij Windesheim: "om maatregelen in het kader van studiesucces te ondersteunen en effecten te kunnen meten zijn in 2014-2015 managementinformatiesystemen aan elkaar gekoppeld en wordt er nu gewerkt met één systeem waaruit in de vorm van een KPI-dashboard en in vielertermen managementinformatie gehaald kan worden (van cohort tot studentniveau en van curriculum tot vakniveau)." (WH)
- "Struikelvakken extra keren aanbieden voor studenten die daar maar niet doorheen komen." (NHL)

Studeerbaarheid van het programma

Bij accreditaties is er altijd al veel aandacht voor de studeerbaarheid van het programma.

Toch valt hier mogelijk nog meer winst te halen:

- "Voor komend studiejaar minder complex curriculum IBMS." (FH)
- "Komend studiejaar enkele vakken in andere periode om studielast beter te spreiden." (FH)
- "We hebben mogelijk ons curriculum wat te ingewikkeld gemaakt bij IMM; nader onderzoek is gaande, maar beter toetsbare en grotere eenheden horen daar zeker bij." (HG)
- "Geen gezamenlijke propedeuse meer." (AH)

Rol van docenten

Naast het in werking stellen van diverse maatregelen zou het management vooral goed in gesprek moeten blijven met docenten. Docenten spelen immers een belangrijke rol in de binding met de opleiding, en daarmee in het verbeteren van het studiesucces. Hoewel dit een factor lijkt waarvan het effect niet heel zuiver te meten is, volgen hier wat voorbeelden:

- "Bij WH werkt het goed om "de verantwoordelijkheid voor het nastreven van een goede kwaliteit van het onderwijs laag in de organisatie [te beleggen, waardoor] docenten een sterke betrokkenheid [voelen] bij het studiesucces van hun studenten en zich tevens sterk [inspannen] om van hun eigen vak een succes te maken. Uitgangspunten bij studiesucces zijn: "Nu of nooit cultuur", "nominaal is normaal", strakke deadlines, geen vrijblijvendheid, studenten aanspreken op gedrag." (WH)
- "Identificatie met de opleiding: inspirerende docenten (bewustwording creëren bij docenten)." (NHL)
- "Klassendocent is ook tutor en heeft dus veel contact met de klas." (AH)
- "We hechten aan een persoonlijke benadering van de studenten. Docenten kennen alle studenten, studenten kennen alle docenten. De lokalen zijn tegenover de docentenkamers waardoor het gemakkelijk is om even binnen te lopen." (HZ)

Aanwezigheidsplicht

Deelname aan onderwijs wordt ook in toenemende mate beschouwd als verplichtend, niet meer vrijblijvend. Dit leidt bij een aantal hogescholen tot aanwezigheidsplicht:

- "Bij het Instituut voor Marketing Mgt zijn we in 2012-2013 begonnen met een 'op resultaat gerichte studiecultuur', met Huisregels, waaronder een aanwezigheidsplicht voor alle studenten in lj 1 en 2. In de praktijk betekent dit dat studenten die 2 keer gemist hebben per periode van 8 weken niet aan het eerstvolgende tentamen mogen deelnemen. Het gevolg is dat de klassen voller zitten. We denken dat dit heeft bijgedragen aan een stijgend rendement." (HG)
- "Aanwezigheid en actieve deelname worden [...] nadrukkelijk benoemd als vaststaand gegeven binnen de onderwijscultuur van BMR. Hieruit voortvloeiend wordt van BMR studenten verwacht dat ze zich voorbereiden op de (werk-) colleges en zich hier voor de volle 100% inzetten. Om deze situatie te bevorderen dient de student zich bij afwezigheid zo spoedig mogelijk, als het kan vóór aanvang van het betreffende college, af te melden bij de SLB 'er en de docent. Als vuistregel dient een student minimaal 80% van alle contacturen aanwezig te zijn." (WH)

Bachelor-rendement

Maatregelen die tot een significante verbetering hebben geleid in leerjaar 2 en 3

Uit het bovenstaande blijkt dat veel hogescholen relatief veel energie steken in verbetering van het propedeuserendement. Zoals wel te lezen valt: "De maatregelen in het kader van studiesucces zijn met name gericht op de propedeuse" (HAN). Logisch, want studenten hebben – zeker in ons domein- moeite met het verschil tussen de manier van werken in het voortgezet onderwijs en hun nieuwe leven in het hbo. Maar daarnaast blijkt het voor veel studenten een grote uitdaging om het studietempo in de hoofdfase goed vol te houden. Terwijl hierop in de laatste jaren toch al meer druk is komen te liggen, zowel voor de instellingen als voor de studenten zelf. Denk aan het Prestatieakkoord en het Leenstelsel. Om het studiesucces in de hoofdfase te verhogen zetten hogescholen in het HEO-domein in op de volgende vier hoofdonderwerpen:

- 1) Invoeren ingangseisen, drempels
- 2) Studieloopbaanbegeleiding
- 3) Betrouwbare management informatie, ook t.a.v. struikelvakken
- 4) Extra lessen, trainingen

Invoeren ingangseisen, drempels

Om studenten te stimuleren om eerder aan de studie te gaan voor bepaalde vakken werpen hogescholen extra drempels op in de hoofdfase. Bijvoorbeeld een minimum aantal te behalen EC's om op stage te mogen.

- "Wij hanteren sinds dit jaar een aantal ingangseisen voor onderwijsactiviteiten in leerjaar 3 waardoor we verwachten dat studenten minder uitstelgedrag vertonen in leerjaar 2. Datzelfde doen we voor een aantal onderwijsactiviteiten in jaar 4." (FH)
- "Streng stage drempel en afstudeerdrempel." (AH)
- "Leerjaar 2: drempel ingevoerd voor instroom in leerjaar 3. Naast je stage – tweede helft leerjaar 2 -, zijn 21 ec's nodig vanuit het eerste semester van leerjaar 2. Zo niet, dan parkeren." (ZH)
- "BMR hanteert in de hoofdfase stagenormen resp. afstudeernormen waar studenten aan moeten voldoen alvorens ze op stage resp. afstuderen mogen gaan. Hiermee wordt voorkomen dat studenten tussentijds een te grote achterstand opbouwen." (WH)

Studieloopbaanbegeleiding

Hogescholen hanteren diverse vormen van begeleiding om uitstelgedrag tegen te gaan en om langstudeerdersproblematiek vroegtijdig aan te pakken, zoals:

- "Maatregelen ter voorkoming van een 'stuwmeer' door intensieve begeleiding te bieden voor studenten die dreigen uit te vallen of achter te raken. Uitval daardoor echt minder groot." (AH)
- "2 verplichte slb gesprekken per jaar." (FH)
- "Voor jaar 2 en 3 zijn vooral voor de stage en het afstuderen stoplichten ingevoerd, bedoeld om studenten te stimuleren een niet te grote achterstand op te lopen." (HI)
- "Saxion heeft enorm geïnvesteerd in SLB en voert 3 maal per jaar in alle studie jaren gesprekken tussen de SLB-er en de student. Bij elke opleiding wordt een studiecontract gesloten en dit heeft

echt effect (psychologisch effect). Er zijn superslb-ers aangesteld voor extra ondersteuning per opleiding.” (SH)

- “Speciale coördinator per opleiding voor langstudeerders, deze gaat actief achter studenten aan, maakt afspraken, stelt studieplannen op, maakt conversietabellen, informeert studenten over tentamenkansen e.d.” (FH)
- “SLB’er in de hoofdfase die iedere periode naar studievoortgang vraagt waarbij de student een studieplan moet maken (en iedere periode updaten) voor niet gehaalde cursussen. Student houdt zelfde SLB’er in hoofdfase. Deze SLB’er is tevens stagebegeleider in 2e jaar dus student en SLB’er kennen elkaar goed. SLB’er: niet lukraak toebedelen, maar zoeken naar een goede match tussen SLB-er en student.” (HU)

Betrouwbare managementinformatie, ook over struikelvakken

Om resultaten te verbeteren, moeten ze eerst zichtbaar worden. Dat kan op diverse manieren:

- “Indeling studenten naar studieprestaties. Studenten worden op basis van hun resultaten ingedeeld in een kopgroep, peloton en staartgroep. Dit kan aanleiding zijn voor een alert studievoortgang gesprek met de slb docent. Niet alle opleidingen werken hier op dezelfde wijze mee.” (IH)
- “Uit het KPI dashboard is te allen tijde actuele informatie beschikbaar over de studievoortgang van (cohorten) studenten. Per periode worden hieruit overzichten gegenereerd die besproken worden op alle niveaus binnen de organisatie (opleiding, MT en in kwartaalgesprekken met CvB) op de agenda staan, besproken worden en indien nodig tot interventies leiden. De aanpak is dus niet alleen gericht op de studievoortgang van de individuele student, maar ook op interventies voor groepen studenten.” (WH)
- “we doen Cohortanalyse, zeker ook in relatie tot het bachelorrendement als KPI in het Prestatieakkoord, en dat geeft veel inzicht in waar we moeten bijsturen. We kunnen daardoor de aandacht van de SLB’ers op specifieke groepen studenten veel beter richten.” (HG)

Extra lessen, trainingen

Wie weet wat er mis is, kan gericht bijsturen, bijvoorbeeld met gerichte training:

- “Er is Textcraftmanship in het curriculum opgenomen, het basisniveau van taal. Er werd slecht gescoord op de diagnostische toets. De HAN heeft ervoor gekozen om studenten ook in de hogere jaren hierin te blijven toetsen.” (HAN)

Afstudeerfase

Maatregelen die tot een significante verbetering hebben geleid in leerjaar 4

De hogescholen hebben –zoals bekend- in de afgelopen 4 jaar bijzonder veel extra maatregelen genomen om de afstudeerfase beter te laten verlopen. Er was altijd al extra aandacht voor langstudeerders vanwege de hoge extra kosten waar geen vergoeding tegenover staat, maar omdat er meer eisen worden gesteld aan met name het onderzoeksdeel tijdens het afstuderen, ligt hier een nieuwe uitdaging op het gebied van studiesucces. Veel hogescholen beginnen al met het aanbieden van extra onderzoeksvaardigheden in de hoofdfase, een proces dat nog niet helemaal is afgerond, maar dat al wel betere resultaten op heeft geleverd bij her-accreditaties. We hebben daarmee momenteel nog geen verbeterd studiesucces, omdat het verbeterproces nog niet helemaal rond is, maar we zijn wel op de goede weg als je kijkt naar de aandacht die dit onderwerp ook in de praktijk en de uitvoering al heeft gekregen. Het gaat hier om de volgende deelonderwerpen, weer apart toegelicht:

- 1) Langstudeerbegeleiding, met name door studiestimuleringsgroepen
- 2) Aandacht voor onderzoek en onderzoeksvaardigheden
- 3) Docentscholing op het gebied van onderzoek en onderzoeksvaardigheden, kalibreren

Langstudeerbegeleiding, individueel

Elke langstudeerder heeft zijn eigen problemen. Een individuele aanpak loont. Bijvoorbeeld zo:

- “Langstudeerders persoonlijk benaderen en bekijken hoe de studie zo snel mogelijk succesvol afgerond kan worden.” (FH)
- “Om het studietempo ook in latere jaren zoveel mogelijk op peil te houden, hebben alle opleidingen een studievoortgangadviseur die vanaf jaar 3 studenten proactief begeleidt in het behalen van hun studiepunten. Windesheim heeft goede ervaring met het sluiten van studiecontracten met deze langstudeerders. Bovendien ontvangen studenten tijdig bericht waarin gewaarschuwd wordt voor het na vier jaar vervallen van de cijfers.” (WH)
- “Docent benadert langstudeerders individueel om te vragen hoe het is, wat de intenties zijn (doorgaan of stoppen (?) dan graag uitschrijven) t/m maken van individueel studieplan. Ervaring na 1 jaar: persoonlijke aandacht werkt. Langstudeerdersbegeleiding nodig als studenten te lang over de studie doen. Dit gaat in de vorm van een extra contact door een docent die hier aparte taak voor heeft.” (HU)

Langstudeerbegeleiding door studiestimuleringsgroepen

Hogescholen verminderen het langstudeerdersprobleem ook met collectieve maatregelen:

- “Voorlichting afstuderen: een dag workshop-voorlichting afstuderen (incl. onderzoek doen) voorafgaand aan afstuderen. Ervaring vanaf semester 2: dit helpt om tempo in afstuderen te houden en trekt volle zalen. Test + bijspijkeren.” (HU)
- “Aandacht voor studenten in de afstudeerfase is een groot aandachtspunt. Er zijn o.a. buffelweken/krachtklassen vormgegeven waar afgestudeerden in een intervisieachtige setting ondersteuning krijgen. Een van de academies heeft de kans gegrepen om de kansen naar voren te halen rondom een struikelvak: lessen aanbieden en kansen naar voren halen, zo krijg je de student weer bij de les.” (SH)

- “De eerste maand van het afstudeerproces bij CE zijn er op de vrijdagen terugkomdagen waarbij studenten in groepen van 30 door elkaar en vooral ook door 3 docenten per groep worden begeleid bij het opstellen van de juiste onderzoeksvraag en deelvragen, en andere zaken rond onderzoeksmethodiek. Studenten ervaren dit als een belangrijke hulpfase.” (HG)
- “Voor potentiële langstudeerders (4e en 5e jaars) worden studiestimuleringsgroepen gevormd. Studenten worden door de studievoortgangsadviseur uitgenodigd en in een groep geplaatst om (deels onder begeleiding) elkaar te stimuleren bij het wegwerken van hun achterstand en bij het afstuderen.” (WH)
- “Een aantal studierichtingen binnen het economische Domein (Leisure, Mem, Communicatie) maken gebruik van afstudeerkringen die werken op basis van het principe van het collaborerend leren. Door het werken in kringen wordt het proces van afstuderen van afstuderen voor de studenten meer gestructureerd en voorkomt het dat de student losraakt van de opleiding.” (HI)

Aandacht voor onderzoek en onderzoeksvaardigheden

Voor veel studenten is het doen van onderzoek, met alles wat daarbij hoort, een enorm struikelblok. Veel hogescholen richten zich daar specifiek op:

- “Meer aandacht voor onderzoek in 5e semester stage als voorbereiding op afstuderen.” (FH)
- “Het afgelopen studiejaar is een NHL-breed project gestart op het terrein van ‘langstudeerders’: deze zijn per opleiding in kaart gebracht en ‘nagejaagd’. Iedere afzonderlijke opleiding (NHL – breed) heeft hiervoor acties geformuleerd en gefinancierd gekregen. Denk hierbij aan het aanbieden van Masterclasses om studenten voor te bereiden op/beter te begeleiden in het doen van hun onderzoek in het afstuderen (dat is nl. waar deze studenten vooral tegenaan hikken).” (NHL)
- “Vanuit een goede definiëring van de afstudeerfase (gestelde eisen) wordt er in jaar 4 intensief en gericht voorbereid op de scriptie. Aspecten als het doen van onderzoek, voorbereiding op het schrijven van een afstudeervoorstel zijn ingevoerd. Er is geschoold door de docenten op het gebied van Onderzoek en actualiteit in het programma.” (SH)
- “Beoordelingsformulier individueel werk al in jaar 3 (oefenen voor scriptie!): vanaf periode D werkt de HU bij het afstuderen met een nieuw beoordelingsformulier. Dit zorgt bij alle betrokkenen (student, docenten, bedrijfsbegeleider) voor duidelijkheid. De student kan zichzelf hiermee ‘scoren’ tijdens het afstuderen. Komend jaar wordt ook in het 3e jaar met dit formulier gewerkt, zodat de student zelf ziet waar hij nog aan moet werken.” (HU)
- “In de studie jaren 2013-2014 en 2014-2015 wordt aan alle studenten die starten met de afstudeerfase een extra cursus aangeboden, gericht op het opstellen van het plan van aanpak voor en het schrijven van het eindwerkstuk. Het ondersteunend onderwijs voor studenten wordt gecontinueerd.” (HU)

Docentscholing op het gebied van onderzoek en onderzoeksvaardigheden, kalibreren

Bij diverse hogescholen zijn de docenten verder getraind in onderzoeksvaardigheden. Hierdoor kunnen ze studenten beter begeleiden in bijvoorbeeld het formuleren van de juiste onderzoeksvraag, het omgaan met onderzoeksmodellen en het opstellen van een advies dat is gebaseerd op de juiste vormen van onderzoek.

- “Docenten zitten een aantal keren per jaar bij elkaar in kalibreersessies, waarbij 1 scriptie centraal staan, en waarbij de docenten met elkaar het ‘meetinstrument’ kalibreren, d.w.z. kijken of ze tot een zo goed mogelijke afstemming bij de beoordeling van afstudeerscripties kunnen komen. Bij

IMM is dat extra van belang omdat we sinds 2 jaar begeleiding en beoordeling van scripties van elkaar hebben gescheiden." (HG)

- "Regelmatig gezamenlijk bespreken van enkele afstudeerwerkstukken door stagebegeleidende docenten teneinde zoveel mogelijk gelijkheid in benadering en beoordeling te krijgen (interview)."
(FH)
- "Er is een FEM-breed kader opgesteld voor het proces van beoordeling, processtappen en rollen. Bovendien zijn de docentvereisten aangescherpt. Ook is er behoorlijk geïnvesteerd in deskundigheidsbevordering van docenten op het gebied van praktijkgericht onderzoek (in samenwerking met het lectoraat) en toets expertise." (HU)
- "Vanuit de in het afgelopen najaar door HOBEON uitgevoerde visitatie CE hebben wij het gehele afstudeerproces op de schop genomen. Niet alleen in procesmatige zin maar ook in kwalitatieve zin. Voor alles dat nog liep of er aankwam als afstudeerder hebben wij zogenaamd flankerend beleid opgesteld waarbij wij studenten meenemen in de veranderende kwaliteits/spelregels door extra ondersteuning en begeleiding met daarnaast in de tijdspanne van 1,5 jaar het al langer bestaande stuwmeer leegkrijgen door een met zorg en zorgvuldigheid omgeven maar strikt proces van afstuderen of stoppen. Dit vernieuwde proces leidt tot een belangrijke professionaliserings inspanning van betrokken docenten. De interne kwaliteitsvraag wordt hierdoor nadrukkelijker gesteld en besproken." (FH)

Rendementen

Wat maakt het nog ongrijpbaar ?

Uit alles wat u hiervoor las blijkt duidelijk dat de sector HEO van het hbo in de afgelopen jaren haar verantwoordelijk heeft genomen om de rendementen naar een hoger niveau te tillen. En dat heeft zijn vruchten afgeworpen. Overigens is de sector diverse genoemde maatregelen nog aan het finetunen, wat nog meer positieve gevolgen heeft voor het studiesucces.

Daarnaast zijn er factoren buiten onze directe invloedssfeer die toch hun effecten hebben: zo leidde alleen al de dreiging van de Langstudeerdersboete een paar jaar geleden bij diverse hogescholen tot een mooie stijging van het diplomarendement. Het in te voeren Leenstelsel kan een vergelijkbaar effect hebben op de studierendementen. Bovendien zijn er zaken waar het opleidingsmanagement nauwelijks of geen invloed op zal krijgen, zoals: overmoedig terugkeren van een goede stage (waarna de eindsprint toch tegenvalt), de bekende balans tussen de studie en het studentenleven, ontwikkelingspsychologische aspecten (denk aan de volwassenheid van het brein van jonge mensen: mogelijk pas rond het 22e jaar), de in onze sector relatief lage intrinsieke motivatie, en tenslotte deeltijdstudenten, die een ander levensritme of privéomstandigheden hebben.

Rond de relatieve ongrijpbaarheid van de materie noemden hogescholen nog het volgende:

- "Ongrijpbaar is enerzijds het signaal van studenten dat de studie wel wat zwaarder mag, anderzijds dat slechts een heel klein percentage de propedeuse haalt (jr 1), de stagedrempel haalt (jr 2) of de afstudeerdrempel haalt (jr 4)." (AH)
- "Ondanks selectie voor de poort (Hotel Mgt School) uitval van rond de 25%. Een belangrijke oorzaak is de balans tussen studie en studentenleven. Alle studenten wonen op de campus, velen voor het eerst op kamers. Hoewel we studenten uitdrukkelijk op wijzen op deze balans, is dit voor een aantal problematisch. We constateren ook uitdrukkelijk, dat de uitval onder jongens groter is dan meiden. Ons beeld is dat dat met ontwikkelingspsychologische aspecten te maken heeft. Analyses hebben we wel, vervolgacties niet zomaar..." (ZH)
- "Alles draait om intrinsieke motivatie student, tijdig signaleren kan (middels 'hygiënefactoren motivatietheorie' van Herzberg) wel voor kentering zorgen, maar zoals Herzberg zegt: het draait om de motivatoren (lees intrinsiek). Mijns inziens is aandacht en kleine kwaliteit daarbij cruciaal en daar zijn we hogescholen en medewerkers niet sterk in (uitzonderingen daargelaten)." (ZH)
- "Het is een samenstel van maatregelen. Als een (set van) maatregel(en) goed voelt en algemene resultaten op het gebied van studiesucces (m.n. rendement en studenttevredenheid) zijn positief dan worden maatregelen gehandhaafd ook al is het effect van een maatregel niet één op één te meten." (HU)
- "Het studiegedrag van studenten is soms onvoorspelbaar en daarmee moeilijk te beïnvloeden. Dit heeft onder andere te maken met de leeftijdscategorie en zien we met name bij jongens/ mannelijke studenten. Meisjes/vrouwelijke studenten doen het over het algemeen veel beter. Daarnaast is het effect van individuele maatregelen en/of een samenstel van maatregelen moeilijk te meten. Ook binnen Windesheim worden maatregelen (te?) vaak aangepast of nieuwe maatregelen geïntroduceerd, terwijl het effect van genomen maatregelen (nog) niet duidelijk is. Om deze reden start Windesheim in 2014-2015 een onderzoek naar het effect van (individuele) maatregelen." (WH)

- “Het is een misvatting te denken dat studiesucces met een aantal losse maatregelen verbeterd kan worden. Het gaat om een cocktail van maatregelen die, uitgaande van een duidelijke visie op leren en verankerd in het hele onderwijsproces, uiteindelijk resultaat oplevert. Ieder Cluster/opleiding moet daarin zijn weg vinden. De ingezette actie moeten gedragen worden door een deskundigteam. Bij sommige opleidingen is studiesucces helemaal geen issue (bv. mondzorgkunde met een strenge selectie voor de poort en een duidelijk beroepsprofiel). Voor de economische opleidingen ligt dat heel anders. Studenten hebben vaak geen beeld van het beroep, hebben niet heel erg bewust gekozen. De instroom binnen de opleidingen van het economisch domein is anders dan die in andere Domeinen, maar verschilt ook onderling.” (HI)
- “Zorgvuldige analyse voorafgaand aan de keuze van een verbetermaatregel en evaluatie achteraf van uitgevoerde maatregelen blijft een moeilijk punt. Soms wordt een maatregel ingevoerd zonder dat er grondige analyse na de echte oorzaak is gedaan. En verder: niet van alle verbetermaatregelen kan worden ‘hard gemaakt’ dat die specifieke maatregel gezorgd heeft voor een verhoogd rendement (bv. extra lessen, of werken in kleinere groepen). Het effect kan ook te maken hebben met de studentenpopulatie, makkelijk/moeilijk tentamen etc... De kracht zit hem in de samenhang en totale set van maatregelen en de gezamenlijke aandacht voor studiesucces en rendementen.” (HG)
- “Wij merken dat iedereen graag het enige, juiste recept voor Studiesucces wil hebben, maar wij realiseren ons ook steeds meer dat dit recept er niet is. Immers, iedere opleiding is weer anders, iedere groep studenten is weer anders en iedere instelling is weer anders. Wat voor de ene groep studenten wel werkt, werkt voor de andere groep studenten niet. Wel hebben wij geprobeerd de opleidingen zoveel mogelijk mogelijke interventies aan te bieden, zodat zij hun ideale mix kunnen samenstellen. Nu is de fase aangebroken dat we de eerste interventies ‘echt’ gaan inzetten en serieus gaan meten hoe we er vervolgens voor staan. Met andere woorden: meten of onze interventies succesvol zijn geweest.” (NHL)
- “Alle maatregelen die wij nemen vergroten de kwaliteit en studeerbaarheid van het programma. Tegelijkertijd zijn de eisen die derden en wijzelf aan het niveau van het afstuderen worden gesteld opgeschroefd. We hebben binnen Saxion studiesucces op de agenda staan: kwalitatief goed onderwijs maar wel binnen 4-5 jaar kunnen afronden. Dus geen concessies aan de kwaliteit van het onderwijs maar zorgen dat het studeerbare programma’s worden. Daarnaast hangt studiesucces in belangrijke mate af van persoonlijke factoren als capaciteiten van de student, motivatie en persoonlijke situatie. Deze kunnen wij niet of slechts beperkt beïnvloeden.” (SH)

Conclusies

Maatregelen per leerjaar, ongrijpbaarheid en integraliteit

Vanuit de basisdoelstelling die wij hadden met deze ronde langs het veld van leidinggevendenden in de sector Economie van het HBO, kunnen we een aantal conclusies trekken. Hieronder zijn ze beknopt onder elkaar gezet. Het is duidelijk dat bij hogescholen vooral wordt ingezet op onderzoek naar verbeteracties in de propedeuse, want daar dreigt immers een negatief bindend studieadvies voor deze studentendoelgroep, die daarbij ook nog eens moet wennen aan de overgang van scholier naar student. Maar ook in de hogere leerjaren valt er blijkbaar nog veel winst te behalen, zeker ook vanwege de aandacht in het Prestatieakkoord (tussen de hogescholen en het Ministerie van OC&W) voor bachelor en propedeuse-rendementen.

Het is niet eenvoudig om uit het bovenstaande 2 of 3 overkoepelende conclusies te trekken. Daarom hebben we gekozen voor een samenvattend overzicht in dit slothoofdstuk.

Rendementsverbetering in de propedeutische fase:

Aantal EC's in de BSA : het aantal te behalen EC's in de BSA is bij een aantal hogescholen in de laatste jaren behoorlijk verhoogd, en dit heeft geleid tot hogere propedeuserendementen. Degenen die rond de 45 zitten, geven aan dit verder te willen verhogen.

Eerlijke en goede voorlichting : de Sector HEO van het hbo in Nederland lijkt zich voorgoed losgemaakt te hebben van een ongebreidelde studentenwerving. Er wordt meer en meer ingezet op een eerlijke en goede voorlichting, onder het motto 'de juiste student op de juiste plaats'.

Intakegesprekken, studiekeuzechecks, selectie aan de poort : Resultaten van de effecten van intakegesprekken en studiekeuzechecks zijn gematigd positief: studenten die hieraan hebben deelgenomen lijken iets minder snel uit te vallen en de gesprekken leveren in ieder geval positieve aandacht op voor de individuele student. Er is echter nog geen sprake van selectie aan de poort.

Studieloopbaanbegeleiding : Het effect van een goede studieloopbaanbegeleiding blijkt nergens helemaal goed aangetoond te kunnen worden. Toch lijkt het een (paradoxaal klinkende) onbewezen good practice waar alle hogescholen op blijven inzetten. Vaak ook gekwantificeerd naar het aantal gesprekken dat wordt gevoerd.

Toetsing (1), naar grotere eenheden : Het is inmiddels wel bewezen dat een groot aantal toetsen, naast een te groot aantal herkansingen (!) een slecht effect heeft op het studierendement. Het blijft zaak om docenten te wijzen op dit feit en ook het aantal deelttoetsen laag te houden. Het advies blijft dus: grotere eenheden toetsen.

Toetsing (2), extra herkansingen bieden voor eerstejaars in de zomer : Een aantal hogescholen biedt de eerstejaars die een minimum aantal EC's hebben behaald de mogelijkheid om zo mogelijk hun eerste jaar toch nog in één jaar af te sluiten, in de laatste weken van augustus en eerste weken van september. In het eerste jaar moeten studenten vaak de overgang van 'scholier naar student' nog maken, dus een dergelijke bezemactie lijkt effect te sorteren.

Deficiëntiecurssussen : Bijna alle hogescholen organiseren een vorm van deficiëntiecurssussen, ook wel zomercursussen, summer schools, bijspiijkercursussen of warming-up cursussen genoemd. Het effect hiervan wordt in de regel niet gemeten.

Betrouwbare management-informatie, ook over struikelvakken : Om studenten tijdens hun hele studie goed te kunnen volgen is betrouwbare managementinformatie een belangrijke succesfactor gebleken. Diverse hogescholen maken al gebruik van de Turner-methode (Turner Organisatieadvies), waarbij studenten qua voortgang worden verdeeld op basis van een wielrenmetafoor (kopgroep, peloton, staart en bus). De tussenstand wordt besproken in de teams, er worden struikelvakken in beeld gebracht en er wordt gericht actie op ondernomen.

Studeerbaarheid van het programma : Er is op verschillende opleidingen aandacht voor het verminderen van de complexiteit van het curriculum en een betere spreiding van de studielast.

Rol van docenten : Docenten spelen een belangrijke rol in de manier waarop de student de gehele opleiding beleeft. Het is echter lastig te meten in hoeverre docenten en de rol die zij (kunnen) spelen precies van invloed is op het verbeteren van het studiesucces van de studenten. De acties variëren van 'studenten aanspreken op gedrag' tot streven naar een persoonlijke benadering van studenten door docenten.

Aanwezigheidsplicht : 80% aanwezigheidsregels werken bij sommige opleidingen als een belangrijk cultuurelement en ze lijken het studiesucces te bevorderen.

Verbetering bachelor-rendement in leerjaren 2 en 3:

Invoeren ingangseisen, drempels : Opleidingen hebben ook op diverse plekken in de hoofdfase drempels ingevoerd, zoals bijvoorbeeld een minimum aantal te behalen EC's om op stage of afstudeerstage te mogen gaan. Zo lopen studenten minder snel grote achterstanden op.

Studieloopbaanbegeleiding : Ook in de hoofdfase worden veel studieloopbaanbegeleiders ingezet die op proactieve wijze de studenten intensief begeleiden. Er is hierbij opvallend veel maatwerk.

Betrouwbare management-informatie, ook over struikelvakken : Net als in de propedeuse is er ook in de hoofdfase veel goede, betrouwbare managementinformatie nodig. Ook hier weer de wielrenmetafoor (kopgroep, peloton, staart en bus). De tussenstand wordt besproken in de teams, er worden struikelvakken in beeld gebracht en er wordt gericht actie op ondernomen: er zijn interventies voor zowel individuele studenten als studentgroepen.

Extra lessen, trainingen : Er is blijvend aandacht voor bijvoorbeeld spelling, maar de meerderheid van extra lessen en trainingen voor rendementsverbetering zit in leerjaar 1.

Verbetering rendement in de afstudeerfase:

Langstudeerbegeleiding, individueel : Er zijn veel positieve ervaringen met het individueel begeleiden van langstudeerders, zoals individuele studieplannen, persoonlijke studiecontracten en andere afspraken met individuele studenten. Persoonlijke aandacht is hierbij de rode draad.

Langstudeerbegeleiding door studiestimulerings-groepen : Er zijn ook veel positieve ervaringen met studiestimuleringsgroepen voor langstudeerders, zoals buffelweken met op maat gesneden inhaalprogramma's en 'workshop-style' voorlichting voorafgaand aan het afstuderen zelf.

Aandacht voor onderzoek en onderzoeks-vaardigheden : Er is veel gedaan aan onderzoeksvaardigheden voor studenten voorafgaand aan het afstudeeronderzoek, zoals masterclasses over onderzoek en het opstellen van een plan van aanpak voor het eindwerkstuk.

Docentscholing op het gebied van onderzoek en onderzoeksvaardigheden, kalibreren : Veel docenten zijn diepgaander getraind in onderzoeksvaardigheden, waardoor ze de studenten beter kunnen begeleiden. Bijvoorbeeld met het formuleren van de juiste onderzoeksvraag, het omgaan met onderzoeksmodellen en het sneller tot een goede afronding van het eindwerk te komen.

Wat maakt het nog ongrijpbaar ?

Hoewel hogescholen steeds meer kennis en inzicht hebben gekregen in de problematiek rond studiesucces, ook getuige de reacties die zijn opgenomen in deze rapportage, blijft er een aantal zaken over waar wij als hogescholen en als sector HEO nooit volledig grip op krijgen: 'there's only so much you can do'. Hiermee doelen we op goede of minder goede maatregelen vanuit de overheid en hun effect op het studiesucces, maar ook op de balans studie/studentenleven, ontwikkelingspsychologische aspecten, intrinsieke motivatie, het beroepsbeeld dat studenten vaak nog niet scherp hebben, etc.

Slotconclusie: noodzaak van een integrale aanpak

Zoals gezegd: er zijn al veel onderzoeken en publicaties verschenen op het gebied van studiesucces in hbo en wo. Maar we constateren ook dat deze materie deels ongrijpbaar blijft. Bovendien is het vaak lastig om aan te geven welke specifieke maatregel of set van maatregelen nu tot een verhoogd studiesucces heeft geleid. Hiermee dringt zich dan wel de conclusie op dat voortgang op dit belangrijke gebied van studiesucces in het hbo alleen te behalen valt met een integrale aanpak. Bijvoorbeeld op basis van de 'good practices' die in deze rapportage worden aangedragen, maar wel in samenhang en goed aangestuurd op het niveau van de scholen, academies, instituten en opleidingen door de leden van de Sectorraad HEO.

Gezien al het bovenstaande zal iedere hogeschool, academie, of opleiding op zoek moeten naar die combinatie van maatregelen die past bij de studenten en het soort opleiding. De uiteindelijke verbetering zal optreden door "de samenhang en totale set van maatregelen en de gezamenlijke aandacht voor studiesucces en rendementen"(HG) binnen de opleidingen in kwestie.

Vervolg

Warm aanbevolen!

Met deze rapportage leveren wij als Werkgroep Studiesucces van de Sectorraad HEO de resultaten van de werkzaamheden op aan het Sectoraal Adviescollege (SAC) en aan het dagelijks bestuur (DB) van de Sectorraad HEO. Het SAC wordt verzocht om nader commentaar te leveren en de route te wijzen naar een vervolg. Dat kan bijvoorbeeld in de vorm van verdere bespreking tijdens een Tweedaagse van de Sectorraad HEO, of door aanbieding aan het bestuur van de Vereniging Hogescholen. Maar ook door het regelmatig opnieuw agenderen van dit issue en de vorderingen die er op dit gebied worden gemaakt. Samen weten we immers meer!

Als uitsmijter geven we onze collegae nog graag belangrijke informatie mee over de integrale aanpak van Hanzehogeschool Groningen, volgens de HG-Methodiek. Ook Henk van Berkel e.a. bevelen in hun boek een integrale aanpak aan. Ten slotte zouden we Rutger Kappe binnenkort graag uitnodigen om zijn G5-onderzoeken toe te lichten.

De HG-Methodiek

Bij de Hanzehogeschool Groningen wordt bijvoorbeeld een integrale aanpak gehanteerd: de HG-Methodiek. Deze methodiek heeft al op diverse plekken tot meer inzicht geleid over de knoppen waar je allemaal aan kunt draaien op dit gebied. De basisgedachte in de HG-methodiek is de koppeling aan de PDCA-cyclus (Plan, Do, Check, Act). Hiermee kan een gestructureerde aanpak worden georganiseerd. Belangrijk hierbij is structurele aandacht: verankering van de aanpak in plannen en processen binnen de school of opleiding. Meer weten over deze methodiek? Mail dan naar: p.n.ganzeboom@pl.hanze.nl.

'Studiesucces bevorderen, het kan en is niet moeilijk'

Henk van Berkel, Ellen Jansen en Anneke Bax schrijven over bewezen rendementsverbeteringen in het hoger onderwijs. In dit boek zijn onderzoeken samengebracht die zich richten op studiesucces. Het boek kan gebruikt worden bij het ontwikkelen van een integrale aanpak binnen opleidingen en instellingen.

(Studiesucces bevorderen: het kan en is niet moeilijk, bewezen rendementsverbeteringen in het onderwijs, van Berkel e.a., Boom, 2012)

G5-onderzoeken

Bij Hogeschool InHolland is de heer Rutger Kappe verantwoordelijk voor het beleid op het gebied van bevordering van studiesucces. Hij is daarnaast lid van het zogeheten G5-onderzoeksteam dat o.a. als doel heeft om gezamenlijk kennis te ontwikkelen over studiesucces in de grootstedelijke context. In dit team zitten vertegenwoordigers van de grote hogescholen in de Randstad (InHolland, HU, HvA, HH en HR). Hij stelt: "Een van de doelstellingen is om met het onderzoek naar studiesucces verder te komen dan het benoemen van best practices. Veel van de initiatieven gericht op bevorderen van studiesucces lijken namelijk zonder effectiviteitsmeting weer losgelaten te worden." Rutger heeft aangegeven bereid te zijn tijdens een volgende sectorraadbijeenkomst toelichting te komen geven op de G5-onderzoeken.

Bijlage 1: Definities

Bij gesprekken over studiesucces is het van belang over de juiste definities te beschikken. Dit zijn de definities die landelijk gebruikt worden:

Uitval:

Het aandeel van het totaal aantal voltijd bachelorstudenten (eerstejaars Hoger Onderwijs) dat na één jaar niet meer bij dezelfde instelling in het Hoger Onderwijs staat ingeschreven. (bron 1Cijfer HO)

Switch:

Het aandeel van het totaal aantal voltijd bachelorstudenten (eerstejaars Hoger Onderwijs) dat na één jaar studie overstapt naar een andere studie bij dezelfde instelling. (bron 1Cijfer HO)

Bachelor-rendement:

Het aandeel van het totaal aantal voltijd bachelorstudenten (eerstejaars Hoger Onderwijs) die zich na het eerste jaar opnieuw bij dezelfde instelling inschrijven (herinschrijvers) dat in de nominale studietijd + 1 jaar (C+1) bij dezelfde instelling het bachelorsdiploma behaalt. (bron 1Cijfer HO)

Propedeuse-rendement:

Het aantal behaalde propedeuses na één jaar gedeeld door het oorspronkelijke cohort-aantal.

Diploma-rendement:

Het aantal afgestudeerden na vijf jaar gedeeld door het oorspronkelijke cohort-aantal.

